

РОЗДІЛ 6

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

УДК 37.014: 94: 327

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.26>

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ ТА ДИПЛОМАТИЧНОЇ ОСВІТИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

FORMATION AND DEVELOPMENT OF DIPLOMATIC SERVICE AND DIPLOMATIC EDUCATION IN THE REPUBLIC OF POLAND (LATE 20TH – EARLY 21ST CENTURY)

Палінчак М.М.,

*доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародної політики
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»*

Бусленко В.В.,

*доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Стаття присвячена аналізу окремих етапів становлення і розвитку дипломатичної служби та дипломатичної освіти в Республіці Польща (РП). Дипломатична служба РП створювалася на основі Віденської конвенції про дипломатичні відносини (1961). Важливим для розвитку дипломатичної системи РП став ухвалений 27 липня 2001 р. Закон про закордонну службу. Функціонування дипломатичної служби Польщі за комуністичного періоду ґрунтувалося на радянській моделі, що безпосередньо впливало на здійснення зовнішньополітичної діяльності соціалістичної Польщі, функціонування її дипломатичної служби, підготовку дипломатичних кадрів, що ґрунтувалася на комуністичній ідеології. Демократичні перетворення в політичному, суспільному житті РП у 1990–1991 рр. вплинули на організацію дипломатичної служби в демократичній Польщі, підготовку дипломатичних кадрів нового покоління, що забезпечувала відповідна нормативно-правова база. Чітка зовнішня політика РП, орієнтація на європейську та світову інтеграцію, національні цінності, спрямованість на участь держави у формуванні стабільної безпекової політики в тісній співпраці з державами Вишеградської четвірки, НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ, розвиток добросусідських стосунків зі всіма державами світу – ці та інші чинники вплинули на концепцію підготовки дипломатів, високі вимоги до фахівців у сфері дипломатичної та консульської підготовки тощо. Показано роль Дипломатичної академії у всебічному процесі підготовки кандидатів, що приймаються на роботу до закордонної служби, а також у перепідготовці кадрів і підвищення їхньої кваліфікації, значення для професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників приватних університетів. 2004 р. у Дипломатичній академії (Варшава) створено Школу досліджень закордонної політики. Важливим суб'єктом міжнародних відносин є польські інститути. У РП підготовку дипломатичних кадрів здійснюють численні університети різних форм власності. Польща – одна із європейських держав з високим рівнем дипломатичної освіти, зокрема приватної.

Ключові слова: Вишеградська четвірка, Республіка Польща, дипломатична служба, консульська служба, Дипломатична академія, дипломатична освіта, приватні університети, професійна підготовка дипломатичних кадрів.

This article analyzes individual stages of the formation and development of the diplomatic service and diplomatic education in the Republic of Poland (RP). The diplomatic service of RP was established based on the Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961). An important milestone for the development of Poland's diplomatic system was the adoption of the Law on Foreign Service on July 27, 2001. During the communist period, the functioning of Poland's diplomatic service was based on the Soviet model, which directly influenced the conduct of its foreign policy, the functioning of its diplomatic service, and the training of diplomatic personnel rooted in communist ideology. The democratic transformations in the political and social life of RP in 1990-1991 influenced the organization of the diplomatic service in democratic Poland, the training of a new generation of diplomatic personnel, and the establishment of an appropriate legal framework. Clear foreign policy, orientation towards European and global integration, national values, and participation in shaping a stable security policy in close cooperation with the Visegrad Group, NATO, EU, UN, OSCE, as well as the development of good neighborly relations with all countries in the world—these and other factors affected the concept of diplomat training, imposing high requirements on professionals in the field of diplomatic and consular preparation, and more. The article demonstrates the role of the Diplomatic Academy in the comprehensive process of preparing candidates for employment in the foreign service, as well as in retraining and enhancing the qualifications of personnel, and its significance for the professional training of future international relations experts at private universities. In 2004, the School of Foreign Policy

Research was established at the Diplomatic Academy in Warsaw. Polish institutes play an important role as subjects of international relations. In the RP, numerous universities of various ownership forms provide training for diplomatic personnel. Poland is one of the European countries with a high level of diplomatic education, including private institutions.

Keywords: Visegrad Group, Republic of Poland, diplomatic service, consular service, Diplomatic Academy, diplomatic education, private universities, professional training of diplomatic personnel.

Постановка проблеми. Республіку Польщу (РП) небезпідставно вважають однією з найуспішніших з-поміж держав Вишеградської четвірки. Після розпаду соцтабору РП набула членства в НАТО, ЄС, здійснила важливі політичні, економічні перетворення, розбудувала національну дипломатичну систему, створила ефективну систему дипломатичної освіти, яка відповідає світовим стандартам. З огляду на це досвід діяльності дипломатичної та консульської служб, організації дипломатичної діяльності, професійної підготовки дипломатичних кадрів у РП є особливо корисним для України, яка декларує курс на євроатлантичну інтеграцію. Потреба вивчення цього досвіду зумовлюється і відсутністю комплексного дослідження цих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що українські науковці досліджують різні аспекти розвитку університетської освіти, вищої професійної освіти в Польщі (І. Артьомов, С. Зуб, К. Біницька, В. Липчук, В. Ковалів, М. Євтух, К. Корсак, О. Копанська, В. Майборода, К. Хоменко, В. Шинкарук та ін.), питання підготовки дипломатичних кадрів у РП були предметом вивчення небагатьох авторів (А. Савчук, І. Цепенда, О. Клочак).

Мета статті – висвітлити окремі аспекти становлення і розвитку дипломатичної служби та дипломатичної освіти в Республіці Польща.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток дипломатичної служби в РП визначався державними документами, зокрема Конституцією, Законом про державну службу (1999), та іншими (до прикладу, Законом від 13 лютого 1984 р. про функції консулів Республіки Польща, та ін.), які регламентували порядок організації та функціонування закордонної служби, а також права та обов'язки її учасників, зокрема й уміщували вимоги до осіб, які претендували на ту чи іншу дипломатичну посаду. Знаковою подією стало ухвалення 27 липня 2001 р. Закону РП про закордонну службу (2001) [11], де було прописано концептуальні засади, які регламентували діяльність дипломатичної служби в державі.

Дипломатична служба РП розбудовувалася на основі Віденської конвенції про дипломатичні відносини, укладеної у Відні 18 квітня 1961 р. (Dz.U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232).

Її функціонування за комуністичного періоду ґрунтувалося на радянській моделі. За підтримки СРСР комуністичний табір у повоєнній Польщі сформував блок партій комуністичного спрямування, використавши радянські методи боротьби

з «ворожими силами» (політичний тиск, масові фальсифікації тощо), які ще в січні 1947 р. здобули перемогу на виборах до Законодавчого сейму, уряд на чолі з Ю. Ціранкевичем, обрав президентом Б. Берута, провів «чистку» в комуністичних партійних лавах, усунув представників опозиції, запровадив диктатуру Об'єднаної партії (ПОРП), що наприкінці 1948 р. була створена на базі об'єднання ППР і ППС), проголосив програму будівництва соціалізму тощо. Таким чином, упродовж 1949-1955 рр. у Польщі правляча партія за підтримки СРСР, його активного втручання у внутрішньо- та зовнішньополітичні справи держави встановила тоталітарний режим за зразком СРСР, де всі сфери суспільного життя, зокрема й освіта (більш докладно про це в нашій окремій публікації [4]), суворо контролювалися ПОРП, супроводжувалися жорстокими репресіями щодо незадоволених діями чинної влади. Регресивним став 1969 р., коли керівництво університетів повністю підпорядковували адміністративним органам, це поціновуємо як реакцію влади на студентські протести в березні 1968 р. проти внутрішньої та зовнішньої політики Польської Народної Республіки [7, s. 396]. Підпорядкування університетів владі стало актом прояву її страху перед незалежністю середовища вищої школи [4, с. 176].

СРСР чітко контролював ситуацію в Польщі: відділи безпеки діяли під тотальним контролем «фахівців» з СРСР, польська армія отримала радянське командування: маршала К. Рокоссовського, який став міністром оборони, та генералів [10]. Усе це безпосередньо впливало на здійснення зовнішньополітичної діяльності РП, організацію і функціонування її дипломатичної служби, забезпечення її фахівцями, мало вплив на підготовку дипломатичних кадрів, що відбулася в дусі радянзації, де визначальною була комуністична ідеологія. Це тривало до початку перебудовних процесів, які розпочалися в СРСР із епохою М. Горбачова.

У Польщі на початку 1989 р. започатковано активні кроки на шляху до налагодження компромісу між правлячим комуністичним режимом та опозиційними силами [1]: перемовини між представниками чинної влади та опозиційним табором увінчалися успіхом. Розпочалася епоха демократизації польського суспільства, який співвідносимо з періодом передумов та початку розбудови дипломатичної служби, підготовки дипломатичних кадрів для «нової» демократичної Польщі. Доленосні події, що мали місце в політичному житті країни в 1990-1991 рр., зокрема зміни до Конститу-

ції, заборона цензури, політичні обмеження, засудження форм і методів комуністичного правління, саморозпуск ПОРП, створення нових політичних партій різноманітного спрямування, перший від 1947 р. демократичний (некомуністичний) уряд, який очолив Т. Мазовецький, перші демократичні вибори до Національних зборів (літо 1991 р.), обрання президентом Польщі Л. Валенси (осінь 1991 р.), а також економічні процеси тощо, уможливило до 1995 р. досягти рівня ВВП 1989 р., Польща стала першою посткомуністичною державою Центральної Європи, яка пододала цю кризу [10].

Ці чинники спричинилися до організації дипломатичної служби в демократичній Польщі, підготовки дипломатичних кадрів нового покоління.

Зовнішня політика Польщі початку 1990-х рр. була виваженою, чіткою, прогнозованою, з виразно декларованою позицією розриву з радянською системою, відходу від комуністичних ідеалів, чіткою спрямованістю на участь держави у формуванні стабільної безпекової політики в тісній співпраці з державами Вишеградської четвірки, НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ, розвиток добросусідських стосунків зі всіма державами світу тощо. Цей зовнішньополітичний курс наклав відбиток на концепцію підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин. Політична стабільність (1995 р. президентом обрано представника лівиці А. Квасьневського, який перебував на цьому посту до 2005 р., ухвалена 1997 р. Конституція РП, що запровадила парламентсько-президентський устрій, роль Польщі як держави-лідера у Вишеградській групі та ін.) слугувала успішній розбудові та функціонуванню дипломатичного корпусу РП, зокрема її МЗС, яка не тільки становить важливу ланку центральної державної адміністрації, а й забезпечує реалізацію зовнішньої політики РП, налагоджує стосунки із міжнародною спільнотою, регулює та здійснює контакти РП з міжнародним середовищем [9].

Працівники дипломатичного та консульського корпусу, уперше отримавши дипломатичний ступінь, складають присягу: «Я обіцяю і зобов'язуюсь гідно представляти Республіку Польща та піклуватися про неї за її інтереси і чесне ім'я чесно і сумлінно виконувати покладені на мене обов'язки» (стаття 14) [11]. Текст присяги, що має виразний державницький характер, засвідчує пріоритетність громадянсько-патріотичних цінностей у підготовці дипломатичних працівників Польщі. Згідно зі статтею 39 Закону про закордонну службу, дипломатичним і консульським стажером може бути особа, яка є громадянином Польщі і відповідає вимогам, зазначеним у статті 12 (розділ 2, п. 3-5) [11]. Цей добір здійснюється на конкурсній основі, набір кадрів є відкритим. Метою конкурсу є перевірка рівня загальних знань та рівня знання іноземної мови у претендентів, з'ясування рівня їхньої схильності та придатності до роботи

на зовнішньополітичній службі. Водночас перевірка знань здійснюється об'єктивно, за принципом анонімності. Оголошення про проведення конкурсу публікується у «Віснику державної служби» генеральним директором зовнішньополітичної служби, яка організовує та проводить конкурс. Очільник МЗС розпорядженням після консультації з керівником державної служби визначає докладні правила та порядок проведення конкурсу, зазначеного в абз. 2 з урахуванням проведення тестів, у тому числі психологічних, змісту та форми заяви про вступ на дипломатичну та консульську підготовку, з можливістю використання електронних засобів передачі даних [11].

Закордонні представництва РП підлягають періодичним перевіркам, які проводяться на вимогу генерального директора МЗС. Обсяг і докладний порядок інспектування визначаються очільником МЗС з урахуванням організації інспекційних служб, вимог, яким мають відповідати інспектори, їхніх повноважень під час здійснення інспекційної діяльності, документів, які повинні мати інспектори, а також повноваження інспекційних служб під час здійснення контрольної діяльності особи, яка керує підконтрольним закордонним представництвом (стаття 23) [11].

Дипломатична та консульська підготовка завершується складанням дипломатичного та консульського іспиту, метою якого є перевірка знань, кваліфікації та придатності, необхідних для виконання обов'язків працівника дипломатичного і консульського служб. Випускник Національної школи державного управління та державний службовець, який відповідає вимогам, зазначеним у статті 12 (п. 3-5), а також особа, зазначена у статті 40 (абз. 2), можуть складати дипломатичний і консульський іспит без необхідності проходження дипломатичної та консульської підготовки. Очільник МЗС своїм розпорядженням визначає організацію дипломатичного та консульського навчання, спосіб документального підтвердження знання іноземних мов, а також докладні правила та порядок допуску до дипломатичного та консульського іспиту, обсяг цього іспиту, з особливим наголосом на методі призначення членів екзаменаційної комісії, їх винагороді та способі проведення дипломатичного та консульського іспиту, дотримуючись при цьому принципу анонімності під час перевірки знань та беручи до уваги можливість повторного іспиту (стаття 41) [11].

До працівників дипломатичних та консульських служб ставляться високі вимоги [5]. Розділ 3 «Права та обов'язки працівників зовнішньої служби» Закону про закордонну службу увиразнює умови конкурсу на заміщення посад працівників дипломатичного та консульського корпусу, конкурсу на посаду генерального директора закордонної служби, який проводить керів-

ник державної служби за участі дипломатичних і консульських співробітників, призначених очільником МЗС, які мають дипломатичні ранги не нижче рангу радника. Так, для проведення конкурсу генеральний директор зовнішньополітичного відомства призначає конкурсну групу, яка складається з генерального директора МЗС, трьох членів дипломатичного і консульського персоналу, призначених генеральним директором МЗС, і трьох представників Голови державної служби. Оголошення про конкурси на зайняття посад, зазначених у абз. 1, публікуються в Бюлетені державної служби, у МЗС, та в закордонних представництвах принаймні за місяць до оголошення конкурсу, з повідомленням про це керівника державної служби.

Важливим суб'єктом міжнародних відносин РП є польські інститути [6], які є представництвами МЗС РП у всьому світі. Їхня діяльність регламентувалася Законом від 20 грудня 1996 р. про Польський інститут закордонних справ (Dz.U Nr 156, poz. 777). Ключовими завданнями їх діяльності є промоція Польщі, популяризація наукового, культурного, освітнього життя Польщі, презентація цікавих подій та явищ, що відбуваються у Польщі тощо. У країнах і містах польські інститути виконують завдання відділів із питань культури та науки закордонних місій РП. Отже діяльність польських інститутів передбачає наявність висококомпетентних фахівців у сфері науки, культури, освіти, інформаційної діяльності тощо, позаяк вони забезпечують польську присутність у культурному житті закордоном. Діяльність представників польських інститутів, спрямована, окрім іншого, і на активну співпрацю з польськими та закордонними партнерами, налагодження міжнародного наукового, культурно-освітнього обміну досвідом, організацію співпраці з місцевими осередками культури, представниками ЗМІ тощо. Це слугує розширенню середовища осіб, які в майбутньому популяризують польську культурну спадщину, надбання польських науковців, митців, займаються промоцією Польщі в державі. Окрім МЗС Польщі, підтримують розвиток польських інститутів у світі державні культурні установи, що своєю діяльністю передбачають такий аспект, як міжнародна співпраця (ідеться, насамперед, про Польський Інститут Кіномистецтва, Інститут Книги, Театральний Інститут, Інститут Адама Міцкевича, Національний Інститут Фридерика Шопена та ін.). Зазвичай налагоджують діяльність такого виду публічної дипломатії, як польські інститути, колективи, що складаються із шести/восьми осіб, з-поміж яких з польської сторони директор та його співробітник, двоє/троє місцевих фахівців, які вільно володіють польською мовою, добре обізнані з місцевим культурним середовищем, двоє співробітників із технічних питань.

Однією зі структур, що готувала дипломатичних працівників нового покоління, стала Дипломатична академія, ідею якої виношували ще з 90-х рр. XX ст. 2002 р. започаткування цього проекту «стало предметом інтенсивної діяльності» МЗС, 4 липня того ж року її створено. Дипломатична академія МЗС «мала зайнятися підготовкою, вихованням і професійним удосконаленням членів закордонної служби, корпусу цивільної служби та інших працівників публічної адміністрації», ключовим завданням «стало здійснення систематичного всебічного процесу підготовки кандидатів, що приймаються на роботу до закордонної служби, а також перепідготовка кадрів і підвищення їх кваліфікації». За думкою дослідника О. Клочака, це значною мірою було зумовлено «новими, все більш складними викликами, пов'язаними із захистом національних інтересів і позицією Польщі на міжнародній арені» [2, с. 103]. Щорічно до цього закладу вступає близько 600 осіб, проте кількість прийнятих на навчання не перевищує 40 осіб [2, с. 125]. 2004 р. у Дипломатичній академії створено Школу досліджень закордонної політики «з метою організації професійного розвитку працівників публічної адміністрації, а також інших осіб, виконуючих публічні функції, надання їм знань і навичок в галузі міжнародних відносин» [2, с. 129]. Наведені окремі дані засвідчують напрями підготовки дипломатів найвищого рівня.

У РП підготовку дипломатичних кадрів здійснюють численні університети різних форм власності. Польща – одна із європейських держав з високим рівнем освіти, зокрема й приватної. За даними дослідників В. Липчука, В. Коваліва, у 2014/2015 р. налічувалося загалом 434 заклади вищої освіти (ЗВО), з яких лише 132 (29,1 %) були державними, у них здобували освіту понад 1,1 млн студентів (75,6 %), лише кожен четвертий студент навчався в недержавних ЗВО, загалом в одному закладі навчалось 3385 студентів, хоча в державних ЗВО цей показник становив 8410 студентів, а в приватних – лише 1189 студентів [3, с. 19].

Характерною особливістю розвитку дипломатичної освіти в РП є активний розвиток приватних закладів вищої освіти, багато з яких (особливо у великих містах) є міжнародного рівня, це престижні університети, освітні програми яких відповідають міжнародним стандартам. Створені на початку 90-х рр. XX ст., вони не тільки уникнули трансформаційного колапсу, а й завдяки комерціалізації освіти, високим попитом на вищу освіту, курсу на європеїзацію освіти, входження до Болонського процесу невдовзі перетворилися в центри підготовки фахівців високого рівня, зокрема в галузі міжнародних економічних відносин (Університет Козьмінського у Варшаві та ін.). Наприкінці 90-х рр. XX ст. у країні було створено 200 приватних університетів [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес становлення і розвитку дипломатичної служби в Республіці Польщі досліджуваного періоду пройшов складний шлях, мав свої особливості. Розвиток дипломатичної служби в Польщі визначався державними документами, зокрема Конституцією, Законом про державну службу (1999), та іншими (до прикладу, Законом від 13 лютого 1984 р. про функції консулів Республіки Польща, та ін.), які регламентували порядок організації та функціонування зовнішньої служби, а також права та обов'язки її учасників, зокрема й уміщували вимоги до осіб, які претендували на ту чи іншу дипломатичну посаду. Дипломатична служба РП будувалася на основі Віденської конвенції про дипломатичні відносини (1961). Важливим для розвитку дипломатичної системи РП став ухвалений 27 липня 2001 р. Закон про закордонну службу. Функціонування дипломатичної служби Польщі за комуністичного періоду ґрунтувалося на радянській моделі, що безпосередньо впливало на здійснення зовнішньополітичної діяльності соціалістичної Польщі, організацію і функціонування її дипломатичної служби, забезпечення фахівцями, підготовку дипломатичних кадрів, що ґрунтувалася на комуністичній ідеології. Є підстави стверджувати про радянізацію дипломатичної освіти. Цей процес тривав до початку перебудовних процесів, які розпочалися в СРСР із епохою М. Горбачова та мали вплив і на розвиток демократичних проце-

сів у Польщі, налагодження компромісу між правлячим комуністичним режимом та опозиційними силами, що знаменувало період демократизації польського суспільства та створило передумови для розбудови дипломатичної служби, підготовки дипломатичних кадрів для «нової» демократичної Польщі. Демократичні перетворення в політичному, суспільному житті РП у 1990-1991 рр., створення демократичного уряду, обрання президентом Леха Валенси, створення МЗС тощо вплинули на організацію дипломатичної служби в демократичній Польщі, підготовку дипломатичних кадрів нового покоління, що забезпечувала відповідна нормативно-правова база. Чітка зовнішня політика РП, орієнтація на європейську та світову інтеграцію, національні цінності, спрямованість на участь держави у формуванні стабільної безпекової політики в тісній співпраці з державами Вишеграду, НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ, розвиток добросусідських стосунків зі всіма державами світу тощо наклали відбиток на концепцію підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин, високі вимоги до фахівців у сфері дипломатичної та консульської підготовки, виконання обов'язків працівника дипломатичного та консульського персоналу, працівників МЗС РП та осіб, що працюють у закордонних установах, вимог до здобуття дипломатичних рангів, осіб, які виконують службові обов'язки в закордонному представництві, міжнародних організаціях, польських інститутах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бусленко В. В. Тенденції взаємодії влади та опозиції в Польщі в контексті процесів демократизації. Політичне життя / Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця: В-во ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. № 1. С. 5–12.
2. Клочак О. З. Зовнішня політика і дипломатія Республіки Польща в епоху глобалізаційних змін (1989-2004 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02. "Всесвітня історія" / Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України; Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. Київ, 2018. 274 с.
3. Липчук В. В., Ковалів В. М. Тенденції польської системи вищої освіти та основні уроки для України. Інноваційна економіка. 2017. № 3–4. С. 17–23.
4. Палінчак М. М., Гжешук В. Розвиток державної освітньої політики в Польській Народній Республіці. Регіональні студії. 2022. № 30. С. 174–179.
5. Савчук Б. Європейський вектор підготовки дипломатичних кадрів у державах Вишеградської групи (початок 90-х років XX сторіччя). *Modernen gineering and innovative technologies. International periodic scientific journal. Germany. Karlsruhe, 2019. Issue 7. Part 4. P. 24–29.*
6. *Istytuty Polskie*. URL: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/instytuty-polskie>
7. Eisler J. *Polski rok 1968*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2006. 809 s. [in Polish]
8. *Kozminski University*. URL: <https://www.kozminski.edu.pl/en>
9. *Ministerstwo Spraw Zagranicznych*. URL: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja>
10. Szczepanik K. *Dyplomacja Polski 1918–2005. Struktury organizacyjne*. Warszawa: Askon, 2005. 244 s. [in Polish]
11. *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej [Act of 27 July 2001 on foreign service]*. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej – Journal of Laws of the Republic of Poland*, 128. URL: https://www.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/sluzba_zagraniczna/ustawa_o_sluzbie_zagranicznej/ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20011281403/T/D20011403L.pdf> [in Polish]